

עלון שבועי מבית 'בני אמוס' ובל מאמרים

פרשת ויקרא

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאצרות אמונים

מחילה היא סגולה לקבלת התפלה

"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (ב יג)
מפרש בעל 'פלא יועץ':

ב"מלח תמלח" הן אותיות 'במלח תמלח', רמז לנו כאן הכתוב כי מי שמשביר על מדותיו ומוחל למי שפגע בו וג'ישו, קורבנו ותפלותיו מתקבלים במרומים.

'אלף הפגו'

לשפך לב - כמים

"ולא תשבית מלח בריח אלקיך מעל מנחתך" (ב יג)

"שהבריח כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהבטחו הפנים התחתונים לקרב במזבח במלח, ונספח המים בחג" (רש"י).

ב"תקוני זהר" (ט כ, הובא ב'לוחי ראובני' כאן) מביא את הסבה שכתב הקדוש ברוך הוא את בריח המלח:

כאשר חלק הבורא יתברך במעשה בראשית בין המים העליונים לתחתונים, בכו המים התחתונים ואמרו: "מדוע נגרע חלקנו ונגזר עלינו להתרחק מבוראנו?" וכדי לרצותם כרת הקדוש ברוך הוא עמים את בריח המלח, שמהם ינשכו את המים בחג, ובמלח הנוצר מהם ישתמשו למליחת הקרבנות.

בזאת פרש בעל "טב פנים" בדרך דרש את הפסוק באיכה (ב ט): "שפכי כמים לבך נח פני ה'", כשם שהמים בכו לפני הקדוש ברוך הוא ונפצו את קרבנו, כך אף אדם שפכו לבכם להתקרב אל "נח פני ה'".

הדודי חוסם פי המקטרגים

"אם לא יגיד ונשא עונו" (ה א)

צורת כתיבת המלה 'לוא' משמעת לשתי פנים, ומשמעותה אינה ברורה: האם הפזנה היא 'לא' (מלת שלילה) או 'לוי' (מלת יחס)?

והש' לומר כי פזנת התורה היא לשתי המשמעותות כדי ללמדנו שבעת שמתנהג האדם על חטאיו סותר הוא את פיות המקטרגים. ולכן רמז הכתוב: 'אם לו יגיד' - אם יתנהג האדם בפני קונו, אזי לא יגיד - יסכר פי המקטרג מלהשטין, אף אם לא יגיד - אם לא יתנהג, אזי 'לו יגיד' - המקטרג את חטאיו.

ענין זה נרמז בלשון הכתוב הנאמר בחפלת 'נפילת אפים' (תהלים ו ט): "סורו ממני כל פעלי און כי שמע ה' קול בכי", כיון ששמע ה' את קול בכי בהתודותיו על חטאותיו, עליכם המקטרגים לסור מעלי.

'שער בת רבים'

עבודת ה' בחדש אלול

"אחד לחטאת ואחד לעלה" (ז ה)

כתב רבנו אפרים, כי המלים: "אחד לחטאת ואחד לעלה" הן ראשי תיבות 'אלול'.

ובאר החיד"א, כי מכאן למדנו שעבודת ה' הנדרשת מכל אדם בחדש אלול, היא לשוב מחטאותיו ולעלות במדרגות התורה והיראה.

'חומת אגן'

פעין זה כתב בעל 'ספר הגן' (ליום שני): כל המגביה קולו ואומר ברכות בקול רם, מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב את כל הקרבנות הכתובים בפרשת ויקרא. שהרי אנו אומרים בכל יום מאה ברכות שיש בהן הזכרת השם, ו"א ברכות נוספות ב'ברוך שאמר' שאין בהן הזכרת השם, הרי ק"א ברכות, נגד ק"א פסוקי פרשת ויקרא.

* * *

באר נוסף על יתור הלשון 'מכס' פרש הגאון רבי חיים בוסקוביץ זצ"ל בספרו 'תוצאות חיים' (נדפס לפני כמאתים חמשים שנה):

'מכס' היינו 'מעצמכם', כלומר, תפלה שבה נתון האדם לבוראו מעצמו ממש. ובזה התורה ללמדנו כי מעלה יתרה יש לתפלה, שהיא הקרבן המקריב 'מכס', ויתר מן הקרבנות עצמם (ראה ברכות לב ב). שכן בקרבנות - כהן בעל מוס אינו יכול להקריבם, אף תפלתו של אדם בעל מוס רצויה אף יותר משל האדם השלם בגופו, ככתוב בתהלים (נא יט): "זכחי אלהים רוח נשברה".

תפלתו של העני בדעת מתקבלת

"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה" (א כ)

במדרש על פסוק זה (ויק"ד ג) נאמר ששם שקרבנו של העני מתקבל ברצון, כך גם תפלת העני מתקבלת, ככתוב (תהלים כב כה): "כי לא בזה ולא שחץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ושפועו אליו שמע".

הקשה על כך הצדיק רבי לבי חסמן זצ"ל: אף אם נאמר כי בקרבן היה מקום להעדיף את קרבן העשיר לרב יקרו, מדוע יהיה צד לומר שתפלת העשיר תקדם לתפלת העני, וכי משוא פנים יש בדבר?

עניית אמן כהקדמת קרבן

"אדם כי יקריב מכס קרבן לה" (א ב)

בפרשת הקרבנות מופיעים שלושה סוגי קרבנות: אשה, מנחה ונסכים. קרבנות אלו מצטרפים לעתים יחדיו, כקרבן מוסף שעמו יש להביא מנחה ונסכים. והנה ראשי התיבות של אשה, מנחה, נסך הוא 'אמן'. מכאן רמז כי היחוד והתקון שצגשה בבית המקדש באמצעות שלושה קרבנות אלו, הוא מעין היחוד שצגשה בעניית אמן המאחדת את שמונתיו של הקדוש ברוך הוא.

'שבטי יה' (לרמ"ד ואל') במדרש כח יא

גדל החשש מאמירת שם ה' לבטלה

"אדם כי יקריב מכס קרבן לה" (א ב)

במדרש (פליאה) הביאו חכמינו זכרונם לברכה על פסוק זה את לשון הכתוב בתהלים (קמ"ד): "אדם להבל דמה ימיו כצל עובר", ונקשר הפסוקים נראה תמונה.

באר הגרא"ל חצינלבוויגן אב"ד בריסק דליטא לפני כמאתים שנה:

במסכת נדרים (י ב) הזהירו חכמים שבעת הקדשת הקרבן לא יאמר המקדש: "לה' עולה", שמה מותר שיאמר: "לה'" טרם שיספיק לומר: "עולה", ונמצא מוזכר שם שמים לבטלה. לכן עליו לומר: "עולה לה'".

לפי זה אפשר לבאר שלכן רמז המדרש: השעם שיש לומר 'קרבן לה' כמובא בפסוק זה, ולא 'לה' קרבן, הוא מפני ש: "אדם להבל דמה ימיו כצל עובר", ואם ימות בפתע פתאום, נמצא הוא מוזכר שם שמים לבטלה.

'קול יהודה' רות ב ד

* * *

על דרך זו פרש ה"שועות יעקב" (יו"ד טח) את מנהג העולם (הנאמר בתפלת 'קדוש בנה') שהפוגש את חברו מברכו בלשון 'שלוש עליכם', ורעהו משיב לו בלשון הפוכה: 'עליכם השלוש'.

שכן 'שלוש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא (שבת ב), ואם כן מדוע המברך אינו חושש שמה ימות אחר אמירת 'שלוש' ונמצא מוזכר שם שמים לבטלה? אלא, כיון שהקדמות שלום הנה סגולה לאריכות ימים (ראה מס' דרך ארץ וזוטא ס"פ השלוש), לפיכך אין חשש שמה ימות בשעה זו.

כך, רק לפותח בברכה נתנה הזכות להקדים 'שלוש' לעליכם' ולא לחשש 'שלוש' ימות, אף למשיב לא תמר לעשות כן, שהרי אינו מקדים שלום, ויש לחשש שמה ימות בין 'שלוש' לעליכם' ונמצא מוזכר שם שמים לבטלה, חלילה.

על פי יסוד זה פרש הרבי ריש שמעלקא מניקלשבורג את אשר מברכים אנו בכל יום כמה פעמים: 'ה' מלך, ה' מלך, ה' מלך' לעולם ועד", שהנה לכאורה סדר הדברים אינו מובן: מדוע אנו מקדימים את ההנהגה לעבר?

אלא שאלו הנהגה האדם אומר בתחלה את העבר - 'ה' מלך, הנה מקום לחשש שמה ימות מיד לאחר מכן, ונמצא הוא מקדמך ומגדף, לפיכך הקדימו לומר 'ה' מלך'.

'בארות המים' עמ' ססא

מאה ברכות פקרבן

בפסוק האמור יש לתמה על פשר הלשון "מכס"; מדוע לא נאמר בסתמא: "אדם כי יקריב קרבן לה"?

ובאר במדרש 'מעון גנים': דבר זה בא ללמדנו, שכל המקריב מאה ברכות בכל יום, כפימטריה של 'מכס', נחשב לו כאלו הקריב קרבן על גבי המזבח.

'תורה שלמה' ויקרא פ"א אות נב

רמז נתנו לדבר מלשון הכתוב (אסתר ב ז):
"ויהי אמן את הדסה",
ראשי תיבות:
[הדסה] היא רמז לכנסת ישראל (ויק"ד ל יב).
אורה ושמחה על מגילת אסתר עמ' 74

"אין הגליות
עתידות להגאל
אלא בשכר
אמנה"
(תנחומא בשלח י).

אמן
עונים
ונגאלים

תענה אמונים מבט על סדר התפלה

ברכות המכין מצעדי גבר' ו'שעשה לי כל צרכי'

המכין מצעדי גבר

ידוע הוא המעשה באותו חסיד שנתפס מהלך ברחוב בשעת מלחמה, כשהוטל 'עצר' ברחובות, וכששאלוהו החילים: "להיכן הנה הולך?" השיב לתמו: "איני יודע!"

נטליוהו עמם לחקירה, וכאשר נשאל לפשר תשובתו המוזרה, שאל אותם: "ומדוע תתמהו, הלא עיניכם הולאות כי אף שפני היו מועדות למקום פלוני, הגעתי לבסוף לכאן, למחנה הצבאי... הכי לא בצדק השבתים כי 'איני יודע'?"

אכן, בכל צעד וצעד שעושה האדם נזקק הוא לסיוע ממרום, כפי שאמר דוד המלך עליו השלום בתהלים (לז: כז): "מה' מצעדי גבר כוננו ודרך' יחפץ", ועל עזרה זו מודים אנו בברכת 'המכין מצעדי גבר'.

החכמה הטמונה ברגלי האדם

לשון 'המכין' מלמדת אותנו על החכמה המפלאה הטמונה ברגלי האדם בנגוד לרגליהם של שאר בעלי החיים. רגלי האדם בנויות בצורה מרובת, מיוחדת במינה המאפשרת לו לצעד עליהם בבטחה, מבלי להעזר בידיו, וכך יש ביכולתו ללכת בקומה זקופה כשעיניו נשואות למעלה (ערוך השלחן).

וכך כתב רבנו מנחם מנרבונה, מגדולי הראשונים: "וראה ההכנה הנפלאה שעשה הבורא במצעדי [ברגליו], שהם בעלי גידים רבים, גיד' תנועה ורגל'ה, לפי שהם צריכים תנועה רבה. ולהם פרקים הרבה עם קשרים חזקים, שאם היה פרק אחד היו משתברים בנזק מרב ההליכה, וכשהם מפרקים רבים הם נקלים להסב לכל צד שירצה. והכין ה' עור הפך קשה, מפני דריסת הקוצים והברקנים ולכתם במקום קשה" (שעלי אורח).

מודים אנו לבורא יתברך ש'הכין', כלומר כונן [מלשון 'כיוו' וכנו'] אותנו על בסיס מוצק של רגליים בריאות וחזקות שיכולו להחזיק את גופנו בשעת עמידה והליכה, ואף נטע בנו את כח שווי המשקל שבאמצעותו יכולים אנו ללכת ביציבות בלי לנטות אנה ואנה ('האר עינינו'; 'אוצר התפלות' ע' יוסף).

שעשה לי כל צרכי

בסדר בריאת העולם נברא האדם אחרון, כך שבצאתו לאור העולם כבר היו כל צרכיו מוכנים ומתקנים בעבורו. כפי שגבר מהעבדה שהקדים הקדוש ברוך הוא לברא תחלה את הדברים הבסיסיים הנחוצים לחיים בעולם הזה, כאור, כאויר וכמים. לאחר מכן את המצחיים המיעדים לאכילת בעלי החיים, לאחריהם את התפוחים והגידים, ולאחריהם את החיות והבהמות, ורק לבסוף את האדם שיכול להנות מהם.

בזמן הזה, כאשר שוטט האדם בהמה או עוף כדי לאכול, מבטא הוא בכך את מעלתו על בעלי החיים. מעלה המתבטאת בכך שהשליט אותו הקדוש ברוך הוא עליהם כדי למלא את צרכיו.

אולם במיוחד נפרט מעלה זו כאשר הוא נוטל מנועלי עור לרגליו, כי בנעילה זו מבטא הוא את שליטתו המחלטת על עולם החי, שאת עולם שוטחים אנו במקום המנוח ביותר בגופנו, תחת כפות רגליו, כנאמר בפסוק (תהלים n n): "תמטיליהו במעשי ידך כל שמה תחת רגליו; צנה ואלפים כלם וגם בהמות שד" (הגר"א אמר נעם ברכות כ. ב).

'שעשה' - בלשון עבר

בדבריו (שם) באר הגר"א, כי נוסח הברכה 'שעשה לי כל צרכי' נחקן בלשון עבר, כיון שבאמצעות הנעלים מתגלה העבדה שהקדוש ברוך הוא לא נראנו בטרם התקין לנו את כל צרכינו. על פן עלינו להודות על העבר, שבשעת הבריה נראנו הקדוש ברוך הוא עליונים על כל הנבראים.

באר נוסף נקלא בפשטותו, המסביר מדוע ברכה זו נאמרת בלשון עבר, אמר הר"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם, בעל 'שפע חיים' מצאנו ז"ע: אמרו חז"ל (סוטה ב. א) כי ארבעים יום קדם יצירת הולד בת קול מבריה ואמרת 'ה' פלוני לפלוני', ולכאורה קשה מהו הדרך בהכונה זו בשלב מקדם כל כך? אלא כיון שגלוי ידוע לפנוי יתברך כי עתיד האדם לחטא, לפיכך, כדי שלא 'סלקל בחסאיו את זוגו, הקדים ויחד לו אותו ארבעים יום קדם יצירתו, בזמן שגלוי היה טהור מן החטא.

על דרך זו נתן לבאר שאת נפרט 'שעשה לי כל צרכי' אנו אומרים בלשון עבר, כדי להודות על כך שגבר מששת ימי בראשית הוזמן לנו הקדוש ברוך הוא את כל צרכינו, עוד טרם שסלקלנו מעשינו, וכך נוכל כיום להנות מכל השפע והחסד שעושה עמנו הקדוש ברוך הוא בכל יום ויום.

ובדרך נוספת באר: המאמין האמתי נוסח ומסר בכך שכל צרכיו כבר מוכנים ונקומים לו בידי ה'. אלא שבלשון עבר נדעו שכל הוא בשרונם, ולכן הוציא את הטובה מן הכת אל הפעל. לפיכך מברכים אנו בלשון עבר, להורות כי מאמינים אנו שכל צרכינו כבר מוכנים בעבורנו (הליכות חיים ברכות השחר).

הבורא מספק לנו את כל צרכינו

בנוסף עלינו להודות על עצם העבדה שמיסע הקדוש ברוך הוא בדינו לרכש נעלים, שבאמצעותם נוכל ללכת בנחל בדרכים כדי לעשות את כל הנצרך לנו. וזהו הנסח 'שעשה לי כל צרכי', כיון שאם היה האדם יחף הוא לא היה מסוגל ללכת כלל, וכיון שנוצל נעליו הרי זה כאלו כבר נעשו כל צרכיו (אבודרהם).

וכך כתב בעל 'סידור ושרש העבודה': "חייב על האדם לברך ברכה זו בשמחת הלב מאד, וזאמין האמנה גדולה בה' יתברך ויתעלה שטיפים לו צרכו. ובחיוד האדם שחננו ה' תעלה בלחם ושומלה ובית דירה ויש לו כל, בברך ברכה זו בשמחה עצומה מאד ויתן שבת גדול והודאה על העבר, והאמנה על העתיד. ואף שנתקנה ברכה זו על לבישת מנועלים, בודאי צריך האדם לתן הודאה במחשבתו בברכה זו על כל הטוב שחננו השם 'תעלה'."

ברכה מיוחדת על המנועלים

בשנים שחננו חכמים ברכה מיוחדת על המנועלים, ולא הסתפקו בברכת 'מלביש ערמים', באר המהר"ל (גור אריה עמ'ב): הבדל יש בין בגדים למנועלים: לבגדים קמת מעלה מצד עצמם, שמוכסים הם את המקומות הטעונים פסוי בגוף האדם ובכך מוסיפים הם לו כבוד וקדושה. לעומת זאת, המנועלים אינם מוסיפים כבוד וקדושה לאדם, אדרבה, במקום קדוש יש להוריד את המנועלים כפגום (שמות א. ח): "של נעליך מעל רגליך כי במקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא."

כיון שכל תכליתם של המנועלים הוא רק כדי להקל על האדם ללכת ולעסוק בצרכיו, לפיכך על הבגדים מברכים אנו ברכה כללית: "מלביש ערמים", שכן לבישתם מוסיפה לנו כבוד. אולם על המנועלים מברכים אנו הודאה פרטית, כיון שבראיתם היתה רק מקמת הכח וצורך ולא לכבוד (מהר"ל - גור אריה, פר' עמ'ב).

מעשה אמונים ספור שבועי על אמן ותפלה

בזכות עניית אמן

ערב שבת קדש בבית משפחת א'. מחוגי השעון הורו על השעה 16:30 אחר הצהרים. מבשילי השבת כבר עמדו הכו על גבי האש, ממלאים את הבית כלו בינחוח עצמתי ומיוחד שאין דומה לו; בינחוח של שבת קדש.

בסלון הבית ישב אבי המשפחה על יד השלחן הערוך בטוב טעם, מזמר ברגש קדש את פסוקי שיר השירים, כשהבנים הגדולים מצטרפים אליו כמקהלה. בתוככי המטבח עמדה עקרת הבית, טורדה בסדורים האחרונים לקראת השבת הממששת ונאה.

מסביב התרוצצו הקטנים, לבושים במיטב מחלצותיהם. הנרות כבר הוכנו בקפידה, ובעוד שעה קלה, תשמע התרועה המבשרת על זמן הדלקת הנרות. אז תפסה האם את עיניה ותברך על הנרות תוך נשיאת תפלה חמה על בני הבית, ילדיה הקרים.

הכל נראה שלו ורגוע כל כך, עד שפלתע נשמעה צוחה בהולה מן הסלון.

האם רצה אל עבר מקור הרעש. המחזה שנגלה לנגד עיניה הכה אותה בהלם. על הרצפה הבהוקת שרוע היה אבי המשפחה, כשהוא שקוע בעלפון עמוק. סביבו מכנסים הילדים, צופים בו בהתדהה הולכת וגוברת.

בן רגע היא התעשתה והזיקה את מוקד החרום, ותוך דקות מספר נכנסו אל הבית כמה כונני הצלה שעזבו את כל עסוקיהם ומירו להתחיל בפעולות מצילות חיים.

בינתיים כנסה הבת הגדולה את הילדים לאמירת תהלים נרגשת, והנה ארע הנס: האב התעורר מעלפוננו, מביט סביבו כאינו מבין על מה המהומה.

"כפי הנראה מדבר בהתבטחות", פסק הרופא שהספיק בינתיים להקנס אל הבית. האב הנהן בראשו בחלשה. אכן, בצהרים שב הביתה ממפע עניות מפרך תחת השמש הקופחת, ומשום מה שכח לשחות כדבעי.

"המבצ דורש פנוי לבית החולים", הכריע הרופא, על אף שהרב א' עצמו כבר חש יותר בטוב. למרבה החסד, ביתה של משפחת א' שכן במרחק של כמה דקות נסיעה ממרכז רפואי מפרסם, כך שבפרק זמן קצר כבר עמדו רגליו בפתח חדר המיון, בלווי המסור של בן משפחתו.

שעה קלה חלפה. השבת הקדושה החלה לפרס את נפיה על העולם. אם המשפחה הדליקה את נרות השבת, ולאחר ההדלקה התפללה בדמעות לשלום בעלה. מיד לאחר מכן מהרה לארו חבילה מכל טוב מאכלי השבת: סלטים, דגים, חלות וכו'. כדי לקחתם לבית החולים בעבור בעלה.

אחת השכונות התנדבה לשמור על הקטנים, והאם עמדה לצאת מן הבית, אלא שאז עקבה אותה הבת הקטנה כשבקשה בפה: "אמא, עני נא אמן אחר ברכתני"

טרם נמשיך, נצו כי בבית משפחת א' מקפידים עד מאד על עניית אמן בכונה על כל ברכה הנשמעת מפי אחד מבני הבית. גם הילדים הקטנים בבית א' יודעים כי מכל 'אמן' נברא מלאך, ועמה, כאשר לבס הרוך חנוד לשלום אביהם מקבל ידיעה זו בעבורם משמעות מיוחדת.

האם מהרה לענות אמן, אך אז החליטה הקטנה לברך ברכה נוספת... אחריה החליט גם אחיה לזכות את אמו בעוד כמה 'אמינים'... על אף שהזמן דחק עד מאד, ועל אף שדרך של כמחצית השעה עמדה בפניה, החליטה הגב' א' להתגבר ולהתמית.

"עוד כמה מלאכי אמן בודאי יוסיפו זכויות לרפואת בעלי", הרהרה לעצמה.

דקות קרות חלפו בטרם יצאה האם מן הבית, כשבידיה חבילות מאכלי השבת, ומימניה ומשמאלה מתולים מלאכים צוורים של 'אמן'.

טרם הספיקה לצאת מן הבנון וכבר הפתה בתדהמה מן המחזה המפתיע שנגלה לפניה; מולה ראתה את בעלה הנועד בנחת, בדרך חזרה מבית החולים...

"עם נכסיתי לחזור המיון חברתי לערוי נוזלים וכד בנד עברתי בדיקות מקיפות", ספר הרב א' לרעייתו המפתעת, "בסיסון החלט לשחררני אלמתי, וברוך ה', קעת אני מרגיש מאין".

"בשובנו מבית החולים", המשיך הרב א' וספר לתמו, "החלטנו ללכת בדרך העוקפת, כדי לחסוך את העליה המתשישה שהיתה כרוכה בהליכה בדרך הרגילה".

"עוד סייעתא דשמיא של אמן!", הגיבה האשה בתדהמה.

הרב א' לא הפתה. בתקופה שחלפה מאז החלו להתחזק בביתם בעניית אמן, כבר התרגלו הם לקראת ימים ונפלאות...

"ומה הפעם?!", תהה, "האם אמתם 'אמן' לרפואתי?", נסה להבין.

"הפעם זכיתי לראות תוצאות מדידות מענית 'אמן', השיבה האשה, "כשספרת שצאת מדרך עוקפת, הרהרתי לעצמי, כי אלו לא הייתי מתעקבת כדי לענות אמן אחר הילדים שהפצירו כל כך, אזי הייתי מוצאת את עצמי עתה צועדת את הדרך הארוכה עד בית החולים. כאשר החבילות הכבדות בדי, רק כדי לשמע שבחסי שמים כבר השתחררת ועלי לשוב את אותה דרך בלילה חשוך לבדי, לבני הבית שהיו מתמינים בקצור רוח ובנאנה לתחלת הסעודה."

כמה עומת נפש נחסכה ממני ומיתר בני הבית בזכות שהתעקבתי כדי לענות אמן פלאות".

טיב הקהלה תצוה תשע"ו